

BİLİMSELLİK VE ŞARLATANLIK
Onur Hamzaoğlu Olayı Bağlamında Bilim Kuramı ve Bilim Etiği Üzerine

Doğan Gcmen

Onur Hamzaoğlu, kendisini birazcık tanıma fırsatı bulmuş olan herkes bilir, en saygın halk sağlıkçılarımızdandır. Kendisi aynı zamanda bilimsel değerleri ve toplumsal sorumluluğu yücelten, dünyanın saygın bilim insanlarından birisidir. Onunla ortak mesai yapmış olanlar onun çalışmalarında genel olarak ahlaki değer ve ilkelere ve özel olarak da bilim etiğine ne kadar önem verdiğini bizzat yaşamıştır. Hamzaoğlu sadece meslek hayatında değil, aynı zamanda bütün yaşamında ahlaki değerleri yüceltmeye ve yaşatmaya çalışan bir kişidir. Onun arkaşlığını yaşamış olanlar bunu çok daha iyi bilir.

Hamzaoğlu, annelerin ilk sütünde ve bebeklerin ilk kakalarında bulunan ağır metallere ilişkin Dilovası zerine yapmış olduğu araştırmasının ilk sonuçlardan bazılarını kamuoyu ile paylaştığı sırada, yaklaşan seçimlerden dolayı ülke çapında politik gerilim olduğa yüksekti.¹ Birçok şey o günün seçim atmosferinde söz dellolarının, politik açıklamaların, entrika ve oyunların, komplo ve tuzakların yarattığı puslu havaya kurban gidiyordu. Onur Hamzaoğlu'nun kamuoyuyla paylaştığı uzun bir gözlem ve izlem süresine de dayanan araştırma verileri de bu havanın kurbanı olacaktı. Oysa, yapılmış olan açıklama toplumsal vicdanı olan herkesi ayağa kaldırmalı ve toplumun geleceği konusunda kaygılandırmalıydı. Zira Hamzaoğlu, Dilovası'nda hüküm süren özellikle aşırı endüstriyel yoğunlaşmadan kaynaklanan hava kirliliğine işaret etmek için “anne sütü ile bebeğin ilk kakasında ağır metal var” demişti. Fakat “Gebze” internet gazetesinin konuya ayrılan bir yazısında haklı olarak işaret edildiği gibi, çözümler üretmek için en az 2005 yılından beri resmi makamların da bilgisi dhilinde olan sorunun üzerine gitmek yerine “suçlu” aranmaya başlanmış ve ne yazık ki araştırmayı yürüten (böyle bir araştırmayı yapmış olmasından dolayı) “günah keçisi” ilan edilmiştir. İddiaya göre Onur Hamzaoğlu bir bilimci değil, “şarlataandır”. Bu nedenle yapmış olduğu araştırmanın ve bu araştırmadan elde etmiş olduğu bilginin, iddia sahiplerine göre, bilimsel bir anlamı ve değeri de yoktur. Bir bilimci olarak hem kişisel hayatını hem de mesleki geleceğini de ilgilendiren şarlataanlık suçlamasının içinde saklı olan iddia budur.

Belki ilk bakışta bir bireyi ilgilendiren, bu nedenle kişisel/özel bir konuymuş gibi görünen Hamzaoğlu olayı, aslında son derece girift ve bütün insanlığı ilgilendiren büyük meseleleri toplumun gündemine taşıyan bir olaydır. Son derece önemli sorunlar yumağını ortaya çıkarmıştır. Ona karşı şarlataanlık suçlamasının bir Belediye Başkanı tarafından yapılmış olması, en başta toplumun yerel yönetim kurumlarının dahi ne hale geldiğini gösteriyor. Bu, toplumun sağlığı, kültürel gelişimi, bilimsel birikimi, felsefi derinliği ve sanata ilgisi konusunda ilerleme olmasını isteyen herkesi kaygılandırmalıdır. Bu olay, aynı zamanda akademik ve bilimsel özgürlüğün bugünkü ve yakın gelecekte alabileceği durum ile de çok yakından ilgilidir. Daha da ötesi, bir kurum olarak bilimin amacının doğada ve toplumda olan şeyleri, yapıları ve süreçleri açıklamak ve böylece, insanı, doğal ve toplumsal koşullarına hkim olmasını sağlayıp, özgürleştirmek olduğunu dikkate alırsak; Onur Hamzaoğlu

¹ Bu araştırma, Onur Hamzaoğlu'nun Dilovası zerine yaptığı ikinci araştırmadır. İlk araştırmasını 2004/2005 yılında kanserden ölümler üzerine yapmıştı. Bu ilk araştırmanın sonucu, Dilovası'nda kanserden ölümlerin, Türkiye ve dünya ortalamasından üç kat daha yüksek olduğu görülmüştü.

olayının aslında insanın doğayla, diğer canlılarla ve toplumla olan ilişkisini de gündeme taşıyan bir olaya dönüştüğünü ve böylelikle olayın insanın evi olan dünyadaki (doğadaki ve toplumdaki) özgürlüğü meselesine dönüştüğünü pekâlâ ileri sürebiliriz.

Bir bilimcinin, toplumun insanca yaşaması için kendisine görev edindiği bu amacını (insanın doğada ve toplumda özgürlüğünü gerçekleştirebilmesi) için en başta bilimin ne olduğuna dair ve bilimcinin kim olduğuna ilişkin soruya açıklık getirmesi gerekir. İnsanın insanca yaşaması için kendisine biçmiş olduğu görevini yerine getirirken, bilimci, araştıracağı sorunları, vermiş olduğu önceliğe göre bir sıraya koymak durumundadır, açıklık getirilmesi gereken soruları titizlikle belirlemekle yükümlüdür, gözlemler ve araştırmalar sonucu elde ettiği bütün bilgiler ve bu bilgilerden hareketle çıkarmış olduğu sonuçlar karşısında toplumsal sorumluluğunu yerine getirmek zorundadır. İşte bilimci bu toplumsal görevini yerine getirmeye çalışırken çoğu kez tek başına vicdanıyla hesaplaşarak karar vermek zorunda kalır. Bu nedenle ‘bilim nedir?’, ‘bilimci kimdir?’, ‘bilimci ne yapar?’ gibi bilimsel uğraşın anlamını sorgulayarak ona anlam kazandırmak isteyen soruları araştırırken, bilimci aynı zamanda, vereceği kararlarda ve sergileyeceği davranışlarda temel oluşturacak ahlaksal ilkelerden oluşacak çerçeveyi de iyi belirlemek zorundadır. O halde bilimin ve bilimcinin ‘neliğine’ ilişkin sorulara yanıt ararken, bilimcinin aynı zamanda bilim etiğine ilişkin sorulara da yanıt vermek zorundadır. Onur Hamzaoğlu bir bilim kuramcısı değildir; bir bilim etikçisi de değildir. Fakat bilim kuramı ve bilim etiğine dair kendine özgü bir duruşu olan bir halk sağlığıdır. Mesleğinde hem doğa bilimlerini hem de toplum bilimlerini birleştirmek zorunda olan geniş bilimsel bir alanda etkin olmak zorundadır. Radikal gazetesinden Pınar Ögüç’ün Onur Hamzaoğlu’na yönelik yapılan şarlatanlık suçlaması hakkında kendisiyle yaptığı bir röportajda, Hamzaoğlu bu konuda bazı açıklamalar yapmıştır. Konu bağlamında bilim kuramına ve bilim etiğine dair bazı temel sorulara yanıt ararken, söz konusu röportajda ifade edilen düşüncelerin yoğunlaştığı bir pasajdan hareketle Onur Hamzaoğlu’nun bir bilimci olarak çalışmalarına yön veren bilim kuramına ve bilim etiğine ilişkin duruşuna da açıklık kazandırmaya çalışacağım.

Onur Hamzaoğlu, şarlatanlıkla suçlayanlar bugüne kadar tek bir kanıt bile gösteremediler. Bu konuda kamuoyuna borçlu kaldılar. Fakat ben bu yazıda suçlamayı ciddiye alıp, suçlamanın neden temelsiz olduğuna dair hem teorik hem de pratik kanıtlar getireceğim. Böylelikle “şarlatan” ve “bilimci”, “şarlatanlık” ve “bilimsellik” gibi kavramlara da anlam bakımından açıklık getirmek istiyorum.

I. Bilimci ve Şarlatan: Onur Hamzaoğlu Bilim Etiğine Aykırı mı Davranmıştır?

“Şarlatanlık” suçlaması bir bilimciye yönelik yapılabilecek en büyük suçlamadır ve onun için bundan daha onur kırıcı, bundan daha kötü bir şey olamaz. Kelimenin ve dolayısıyla suçlamanın ne anlama geldiğini az çok bilen birisi için bu “kolay yutulur” türden bir suçlama değildir. Bunu ancak şarlatan kelimesinin kökenini, kavramın anlamını bilen birisi tam olarak anlayabilir. Kimdir şarlatan? Nedir şarlatanlık? Bir kişiye “şarlatan” sıfatını atfedebilmek için söz konusu kişinin ahlaken ne tür niteliklere sahip olması gerekir? Şarlatan olan birisi ile bilimci olan birisi arasında ayırım yapmak için kıstas(lar) var mıdır; varsa, bunlar nelerdir?

“Şarlatan” kelimesi günlük dilde sık kullanılmaz. Bundan dolayı kelimenin tarihsel anlamı pek bilinmez. Şarlatan kelimesini kullananların bile kelimenin anlamını açık ve seçik bilerek kullanmak yerine, sıkça onu olumsuzluğu ifade etmek için belli bir içgüdüyle kullandıkları görülmektedir. Bu nedenle konuya kavramın kökeni ve anlamına ilişkin bazı ön açıklamalarla başlamak istiyorum. Kelime İtalyanca’dan devralınmıştır. Başka dillerden devralınan birçok başka kelime gibi, “şarlatan” kelimesinin de ne anlama geldiğini ilk bakışta bilmek her zaman mümkün değildir. Örneğin, günlük hayatta çok daha sık kullanıldığı için “sahtekâr”

kelimesini duyan herkes hemen ona bir anlam yükleyebilir. Fakat kanımca aynı şeyi “şarlatan” kelimesi için iddia edemeyiz. Oysa, her iki kelime de anlam bakımından aynı anlama gelmektedir. Aralarındaki fark, berikinin daha çok bilim (özellikle tıp bilimleri ve hekimlik) alanında, ötekinin ise, kabaca belirtecek olursak, daha çok “para pul” alanında kullanılmasıdır. Bu bakımdan “şarlatan” kelimesi, hekim olmamasına karşın hekimmiş gibi davranan, yalan, yanlış ve uydurma bilgilerle ün ve zenginlik elde etmek için insanları aldatan birini, yalancılık, dolandırıcılık, sahtekârlık yapmakla suçlamak amacıyla kullanılıyorsa, doğru yerde ve doğru anlamda kullanılmıştır. Dolayısıyla, Onur Hamzaoğlu’na yönelik suçlama yapılırken “şarlatan” kelimesi doğru yerde ve doğru anlamda kullanılmıştır.

Fakat kelimenin doğru yerde ve anlamda kullanılmış olması, yapılan suçlamanın gerçeği yansıttığı anlamına mı gelmektedir? Ne yazık ki bilimler tarihinde şarlatanlıkla suçlanmış yığınla bilimci ve filozof vardır. Aristoteles söz konusu filozoflardan birisidir örneğin. Bugün hiç kimse (ondan ne kadar radikal bir şekilde farklı düşünürse düşünsün, onu ne kadar köklü bir şekilde eleştirirse eleştirsün) Aristoteles’i şarlatanlıkla suçlamayı akıl bile edemez. Kavramın kökenine, sözlük ve ansiklopedik anlamına bakarak soruyu Onur Hamzaoğlu bağlamında yanıtlamaya çalışalım. Önce kelimenin Türkiye’de kullanılırken yaygın olarak dikkate alındığını sandığım *Büyük Türkçe Sözlük*’te verilen tanımlara göz atıp, bunların Onur Hamzaoğlu’nun, 2005 yılından beri Dilovası’nda halk sağlığı üzerine yapmış olduğu son araştırmadan elde ettiği bazı bilgileri basın aracılığıyla kamuoyuna yansıtmış olması nedeniyle, “şarlatan” olarak nitelendirilmiş olmasını göstermeye yetip yetmediğine göz atalım.

Büyük Türkçe Sözlük şarlatan kelimesini betimlerken birbirine yakın ve birbirini tamamlayan dört farklı anlam arasında ayırım yapıyor. Bu tanımlardan birisi “yaramaz çocuk” anlamına gelmektedir ve bu anlamın konumuzla hiç bir ilgisi bulunmamaktadır. Kelimenin Türkçedeki diğer anlamı hekimlik pratiğini ilgilendirmektedir. Dolayısıyla, Onur Hamzaoğlu olayının hekimlik pratiği ile doğrudan bir alakası olmadığı için kelimenin bu anlamının da konumuz ile çok fazla bir ilgisi bulunmamaktadır. *Büyük Türkçe Sözlük*’ün önerdiği diğer iki anlam, konumuzla daha yakından ilgilidir. O halde, bunlara yakından bakalım.

Birincisi; şarlatan olarak betimlenen kişi, “bilir geçinen kimse” olarak tanımlanıyor. Şimdi, Onur Hamzaoğlu bir halk sağlığı uzmanı olarak 2004 yıllarından beri kamuoyunda Dilovası’nda gözlenen sanayi-çevre-insan sağlığı ve sonuçları üzerine yaptığı araştırmalarla tanınan bilinen bir bilimcidir. Bu konuda yaptığı çalışmalar en üst düzey resmi kurumlar nezdinde bile kabul görmüştür. Soruna dair yaptığı son araştırma projesi, Kocaeli Üniversitesi’nin konuyla ilgili en üst organları tarafından da onaylanmıştır. Yıllardan beri sağlık alanında yaşanan sosyal sorunlara ilişkin dünya çapında kabul görmüş yayınlar yapmıştır. Uluslararası alanda bilimciler arasında/nezdinde saygın bir yeri vardır. Bu nedenle şarlatan kelimesinin “bilir geçinen kimse” anlamı, Onur Hamzaoğlu’na hiç uymamaktadır. Bilen bir insanın bilir geçinmesi, kavramın kendisine aykırıdır. O halde, Onur Hamzaoğlu’nun bu anlamda “şarlatan” olarak tanımlanması gerçeğe aykırıdır. Şimdi, kelimenin ikinci anlamına bakalım.

İkincisi; şarlatan olan birisi, “bilgi ve niteliklerini veya mallarını överek karşısındakini kandıran, dolandıran kimse” olarak tanımlanıyor. Sanırım kelimenin Onur Hamzaoğlu olayı bağlamında en önemli anlamı budur. Fakat şarlatan kelimesinin bu tanımı da Onur Hamzaoğlu’nun Dilovası bağlamında sergilemiş olduğu tutumu şarlatan olarak tanımlamaya uygun düşmemektedir. Zira Onur Hamzaoğlu, ne bilgi ve niteliklerini ne de malını ve mülkünü övmüştür. O sadece bilimsel bir araştırmanın sonuçlarını kamuoyu ile paylaşmıştır. Bununla ne kimseyi dolandırmaya ne de kandırmaya kalkmıştır. Ayrıca, Onur Hamzaoğlu’nun ne kadar mütevazı olduğunu onu tanıma fırsatı bulan herkes bilir. Dilovası konusunda aslında herkesin az çok tahmin ettiği şeyi Hamzaoğlu empirik bir araştırma çerçevesinde bilimsel bilgiye dönüştürmek için, Onur Hamzaoğlu gerekli girişimlerde bulunmuş ve bu girişimi sonucu ortaya çıkan bilgiyi kamuoyu ile paylaşmıştır.

Bunun bilim etiğine aykırı olmadığını, tersine onun gibi bir “halk sağlığı uzmanının yapması gereken bir”² eylem olduğunu bağımsız felsefecilerden oluşan bir komisyon da teyit etmiştir.³ Görüldüğü gibi, *Büyük Türkçe Sözlük*’ün şarlatan kelimesine dair vermiş olduğu yukarıda aktardığım tanımlardan hiçbiri, Onur Hamzaoğlu’nun, Dilovası hakkında bazı bilgileri basın aracılığı ile kamuoyuyla paylaşmış olması nedeniyle “şarlatan” olarak nitelendirilmesini haklı kılacak herhangi bir zemin sunmamaktadır. O halde, Onur Hamzaoğlu’nun Dilovası konusunda yapmış olduğu araştırmadan elde etmiş olduğu bazı bilgileri, konunun güncel ve durumun acil olmasından dolayı, kamuoyu ile paylaşmış olmasında ne bilim etiği ne de genel ahlaki değerler açısından yüz kızartıcı her hangi bir şey yoktur. O halde bu davranışından dolayı, Onur Hamzaoğlu’nun “şarlatan” olarak tanımlanması her bakımdan temelsiz ve yersiz bir iddiadır.

Şimdi, yukarıda sergilenenlerin ışığında Onur Hamzaoğlu’nun yapmış olduğu araştırmanın sonuçlarını kamuoyu ile paylaşmış olmasında -ister araştırma bitmiş olsun, ister bitmemiş olsun-, bilim etiğine ve ahlaka aykırı herhangi bir şey söz konusu olmadığını kesinlikle söyleyebiliriz. Fakat buna karşın, yürütmüş olduğu araştırma bilimsellik kriterlerini yerine getirmiyor olabilir. Bu nedenle Onur Hamzaoğlu, kamuoyu ile paylaşmış olduğu bilgi bilimsellik kıstasını yerine getirmemesine rağmen bilimselmiş gibi göstermeye çalıştığı için “şarlatanlık” suçlaması ile karşılaşmış olabilir. O halde, şimdi Onur Hamzaoğlu’nun “şarlatanlık” suçlamasını hak edip etmediğine, yapmış olduğu araştırmanın, ileri sürmüş olduğu bilgi iddiasının bilimsellik kriterlerini yerine getirip getirmediğine bakarak karar vermeye çalışalım.

II. Bilimsellik ve Şarlatanlık: Onur Hamzaoğlu Kavramsal Açıdan Bir Şarlatan mıdır?

Burada önce “şarlatan” kelimesinin kökenine ve anlamına dair kavramımızı yeniden gözden geçirelim. Kavrama dair anlayışımızı derinleştirmeye ve daha kapsamlı kılmaya çalışalım. Sanırım ancak böyle bir kavramsal çözümleme ışığında Onur Hamzaoğlu’nun hangi kategoride, bilimci olarak mı yoksa şarlatan olarak mı görülmesi gerektiği sorusuna ikna edici bir yanıt verilebilir.

1. Bilimsellik ve Şarlatanlık Kavramlarına Dair Kuramsal Bir Çerçeve Denemesi

Şarlatan kelimesinin Türkçe’ye İtalyanca asıl kökeninden çok Fransızca “charlatan” kelimesinden gelmiş olma olasılığı yüksektir. Zira *Büyük Türkçe Sözlük* de kelimenin asıl kökeni olan İtalyanca’sına değil, Fransızca’sına gönderme yapmaktadır. Oysa, şarlatan kelimesi, İtalyanca “ciarlatano” kelimesinden uyarlanmıştır. Kelimenin kökeni Ortaçağ’a kadar gerilere gitmektedir ve “sahte”, “sahtekâr” anlamına gelmektedir. Kelimeye 18. Yüzyılın başından beri değişik ansiklopedi ve sözlüklerde rastlanmaktadır. Bugün artık bütün dillere yerleşmiş ve uluslararası standart bir kavrama dönüşmüştür. Sanırım konumuz bağlamında kavramın anlamına dair uluslararası alanda en çok kabul gören tanım, Almanca *Pierer’in Evrensel Leksikonu (Pierer’s Universal-Lexion)* tarafından yapılmıştır. Buna göre şarlatan, “...kendine bilgin ve bilge olma görünümünü vermesini bilen ve dürüst olmayan araçlar kullanarak kamuoyunun dikkatini üzerine çekmeye çalışan bir kişidir. Bundan özellikle

² Prof. Betül Çotüksöken, Prof. Dr. İonna Kuçuradi ve Prof. Dr. Harun Tepe’den oluşan komisyonun Onur Hamzaoğlu olayını inceledikten sonra kaleme aldığı raporun tümünü görmek için bakınız: <http://bilimakademisi.org/sites/default/files/duyuru/8.%20KO%C3%9C%20Etik%20Kurul%20Karar%C4%B1n%C4%B1n%20De%C4%9Ferlandirilmesi%20%C3%87otuks%C3%B6ken%2C%20Ku%C3%A7uradi%2C%20Tepe%2012Kas%C4%B1m2011.pdf>.

³ Türk Dil Kurumu’nun bir yayını olan *Büyük Türkçe Sözlük*’ün vermiş olduğu tanımlar (buraya aktarmadığım dördüncü tanım için de) bkz.: <http://tdkterim.gov.tr/bts/> (erişim 25 Eylül 2012).

kendisini pazar çığırkanlığı ile belli eden sahtekâr (doktor, hekim –DG) anlaşılmaktadır.”⁴ O halde bilgin ve bilge olmanın kıstaslarını hiçbir şekilde yerine getiremeyip, bilgin ve bilge geçinmek, bu amacına ulaşmak için ahlakın bütün kurallarını çiğnemek, hiçbir şekilde dürüst olmayan araç ve yöntemlerle kamuoyunun dikkatini üzerine çekmeye çalışmak, “şarlatan” olarak tanımlanmanın önkoşuludur. Kısacası şarlatan ahlaksız, fütursuz, her şeyin merkezinde olma, her şeyin kendi etrafında döndüğünü görme tutkusuyla yanıp tutuşan, bunun için de bilimi kötüye kullanan benmerkezci, sahte, sadece görünüşte bir “bilimci”dir.

Pierer’in Evrensel Leksikoni’nin yaptığı bu şarlatan tanımlamasında bilimciye dair bir negatif tanım saklıdır. Bu negatif tanımlamaya içkin bir de pozitif bir tanım vardır. Bu tanımı ortaya çıkartmak, Onur Hamzaoglu’nun “şarlatan” olarak tanımlanmasının gerçeğe uygun olup olmadığı sorusuna vermek istediğimiz nihai yanıtı bizi bir adım daha yaklaştıracaktır. Bunun için önce yukarıdaki tanımlamada saklı olan gerçek ve dürüst bilimciye ilişkin negatif tanımı ortaya çıkarmaya, sonra da bundan hareketle gerçek bilimciye dair bazı pozitif belirlemeler kazanmaya çalışalım.

Yukarıdaki tanımda şarlatan öncelikle son derece becerikli ve yetenekli birisi olarak tanımlanıyor. En azından kendinde olmayan “bilginlik” ve “bilgelik” özelliklerini kendinde varmış gibi göstermeyi ve buna başkalarının inanmasını başarabilen bir kişidir. Başkalarını kandırabildiği için, şarlatan aynı zamanda kurnazdır da. O halde şarlatan kendinde olmayan özellikleri varmış gibi gösterme konusunda becerikli, yetenekli ve bu konuda başkalarını kandırabildiği, kendine inandırabildiği için aynı zamanda kurnazdır. Bir başka ifadeyle şarlatan sahtekârdır, dolandırıcıdır. Beceri ve yeteneklerini kötüye kullanan bir düzenbazdır. Bu söylenenlerden bilimciye dair *ilk* belirlemeyi kazanıyoruz. Eğer şarlatan kendinde olmayan özellikleri varmış gibi göstermeye çalışan birisi ise ve bilimci şarlatanın yadsıması ise, bir bilgin ve bilge olarak bilimci sahtekâr değildir.

Albert Einstein 1935 yılında Marie Curie’nin ölümünden sonra kaleme aldığı kısa bir anma yazısında, bir bilimci olarak Marie Curie’yi kastederek, insanlığın önde gelen şahsiyetlerinin ahlaki niteliklerinin “tarihin gidişatı” için “salt entelektüel başarılarından” çok daha belirleyici olduğuna işaret etmiştir.⁵ Einstein’a göre bir bilimcinin ahlaki niteliği, onun entelektüel özelliklerinden önce gelir. Bir bilimciyi bilimci yapan, her şeyden önce onun ahlaken dürüst olmasıdır. Bu nedenle bilimci, ancak dürüst olabildiği oranda gerçeği araştırabilir ve gerçeğin bilgisine ulaşabilir.

Bu özelliğiyle bilimci, yine Einstein’dan aktararak belirtecek olursak, “insanın en yüce niteliklerinden birisi” olan “gerçeği arama ve (gerçek –DG) bilgiye ulaşma”⁶ çabasına kendi yaşamıyla anlam kazandıran kişidir. Bu nedenle onun, şarlatanın tersine, kimseyi aldatmasına gerek yoktur. Tam tersine bilimcinin şarlatanlığa karşı vermiş olduğu kavgayı, Einstein’ın İsaac Newton’u betimlemesinden hareketle, ancak “insanlığın büyük toplumu”nun (Adam Smith) tarihinin sahnesinde “hakikat uğruna verilen ezeli-ebedi kavga”⁷ olarak kavrayabildiğimiz oranda, bilimciyi de gerçekten anlamaya başlayabiliriz. Onun en büyük kazancı, gerçeğin bilgisine ulaşmak ve bunu insanlığın hizmetine sunmaktır. Bu konuda bilimci her ne ise, odur.

Eğer şarlatan sahtekâr ise -ki verilen bütün tanımlara göre öyledir-, sahtekârlık kurumunun yadsıması dürüstlüktür. O halde, bir bilimci her şeyden önce yetenek ve becerileri konusunda dürüsttür. Bu özellik ona

⁴ Bkz.: <http://www.zeno.org/Pierer-1857/A/Charlatan> (erişim 25 Eylül 2012).

⁵ A. Einstein, “Marie Curie in Memoriam” (“Marie Curie’nin Anısına”), *Essays in Humanism (Hümanizm Üzerine Denemeler)* içinde, Open Road Integrated Media, New York, 2001, burada aynı eserin Adobe Digital Edition sürümünden alıntılanmaktadır, s. 93.

⁶ Einstein, “The Goal of Human Existence” (“İnsanın Varlığının Amacı”), age., s. 124.

⁷ Einstein, “Isaac Newton”, age., s. 86.

gerçeği araştırıyor olmasından dolayı gelir. Bir bilimci, bu konuda da her ne ise, odur. Bu nedenle bilimci -bir şarlatanın tam tersine- ahlaken her şeyden önce *dürüştür*. Bu bir bilimcinin *birinci* olumlu özelliğidir.

Şarlatan dürüstlüğüne ne olduğunu bilir; fakat, kurnazlığı ve sahtekârlığı dürüstlüğe tercih eder; çünkü kaçınılmaz olarak toplumun genel çıkarlarıyla çelişen bencil emellerini ancak sahtekârlık ilkesine dayanarak gerçekleştirebilir. Bir bilimci ise sahtekârlığın ne olduğunu bilir; fakat (şarlatanın tam tersine) dürüstlüğü sahtekârlığa tercih eder. Her ikisi de tercihlerini son derece bilinçli yapar. Fakat şarlatan sahtekârlığını dürüstlükmüş gibi göstermeye çalışırken; bilimci, bu konuda her ne ise, o olduğu için, onun kimseyi aldatmasına ve bu konuda kendisini inandırıcı kılmaya çalışmasına hiç gerek yoktur. Bu nedenle şarlatan, ilkesel olarak kendisini hep olduğunun tersi olarak göstermek zorundadır. Bir başka ifadeyle, şarlatan yapmış olduğu tercihe göre, ilkesel olarak hep kurnazlık ve düzenbazlık ilkesine dayanarak davranmak zorundadır. O, bütün işlerini tercihi gereği hep sahtekârlıkla halletmek zorunda kalır. Bu nedenle şarlatan, kurnazlık ilkesini temel alır. O halde, bundan bilimci hakkında şarlatanı olumsuzlayan *ikinci* sonucu çıkarabiliriz. Gerçek bir bilimci, ilkesel olarak kurnazlık ilkesini temel alan birisi değildir. Peki, eğer bir bilimci kurnazlık ilkesini temel alan birisi değilse, düşünce ve davranışlarında karar verirken neyi temel alır, hangi ahlaki ilkeye göre davranır? Bilimci elbette ancak samimi olabilir ve aklın ilkelerine dayanarak davranabilir. Yukarıda anmış olduğumuz, felsefecilerden oluşan ‘bağımsız komisyon’, Onur Hamzaoğlu’nun davranışının bilim etiğine aykırı olmadığını açıklarken, aslında aynı zamanda onun aklın ilkelerine sadık davrandığını açıklamış oldu. Yani Onur Hamzaoğlu, bu açıklamasıyla toplumun önünde duran can alıcı bir sorunun varlığına işaret etmekle, son derece ve dürüst davranmıştır. Bu bakımdan onun bu davranışı, akıllı davranmıştır. Bundan kastedilen nedir? Bundan kastedilen şudur: bilimci -ki ona bilimci olduğu için aynı zamanda bilgin de denir-, kavramın tanımı gereği aynı zamanda bir bilgedir. Zira bilimci sadece araştırma yapmak için gerek duyduğu yöntem sorusuna yanıt ararken felsefenin araç ve gereçlerine başvuramaz. O aynı zamanda topladığı araştırmaya verilerini bütünlüklü bir bilgiye dönüştürürken de felsefenin en başta mantıksal (örneğin analiz etme, soyutlama, sentezleme gibi) araçlarına başvurmak zorundadır. Bu nedenle bir bilge olarak bilimci, her şeyden önce aklın ilkelerine, öngörülerine ve önkabüllerine göre karar verip davranır. Bu onu aynı zamanda her bakımdan *samimi* bir kişi yapar. Şarlatan, burada söz konusu olan bilimsel anlamda akıllı olmanın ne olduğunu bilir; fakat, kurnaz davranmayı (başkalarını bilinçli ve hesaplı olarak oyuna getirmeyi, aldatmayı) tercih eder. Bir bilimci kurnazlığın ne olduğunu bilir; fakat bilinçli olarak samimi olmayı ve kavramın bilimsel anlamında ‘akıllı olmayı’, vicdanının sesine kulak vermeyi tercih eder. Aklın ilkelerine aykırı davranarak gerçeği araştırmak mümkün değildir çünkü. Bu konuda da bilimci, her ne ise, odur. O halde, bilimci *samimi* ve *akıllıdır*. Bu, bilimciye dair şarlatan kavramını yadsıyarak kazandığımız *ikinci* olumlu özelliktir.

Yukarıda aktardığım betimlemede şarlatanın “kamuoyunun dikkatini üzerine çekmek” için çabaladığı ifade edilmektedir. Dikkatleri üzerine çekme isteği aslında son derece masum bir duygudan kaynaklanmaktadır. Bu, herkesin kendisine has farkları üzerinden kamu nezdinde kabul görme, tanınma çabasıyla ilgilidir ve bu son derece ‘doğal’ duygusal bir gereksinimdir. Bilim tarihçisi John Desmond Bernal’ın belirttiği gibi, özellikle sanatçılarda ve bilimcilerde “güçlü” olan bu duygu aslında “bütün insan edimlerinin ortak özelliğidir”; bu, bütün insan edimlerine içkindir ve tatmin edici bir iç haz duygusu vermektedir. İnsan bu duyguyu başta düşün edimlerinden dolayı yaşar. Fakat yaratıcı edimlerinde daha fazla. Örneğin, “kelimelerin, seslerin veya renklerin yeni kombinasyonu” ile yaratılarda veya “hâlihazırda doğada olan kombinasyonların keşfedilmesinde”⁸. O halde, başkalarının dikkatini üzerine çekip haz duyma çabası, birçok başka canlıda da gözlenen doğal ve masum bir duygudan kaynaklanmaktadır. Bu nedenle, bir şarlatanın bu son derece doğal ve otantik olan

⁸ J. D. Bernal, Science in History (Tarihte Bilim), c. 1: The Emergence of Science (Bilimin Ortaya Çıkışı), Penguin Books, Harmondsworth (Middlesex, England), 1969, s. 41.

duygusal gereksinimi, dikkatleri üzerine çekerek gidermeye çalışması, son derece doğaldır. Bunda kesinlikle ahlaki açıdan yüz kızartıcı bir şey yoktur. Sorun, şarlatanın gösteriş düşkünü olmasındadır. Sorun, şarlatanın bu otantik duygusal gereksinimi gidermek için başvurduğu kesinlikle dürüst olamayan araçlar ve bu araçları kullanım biçimindedir. Sorun, onun bu duyguyu kendisinde olmayan yetenekleri varmış gibi gösterip, tatmin etmeye çalışmasındadır. Sorun, onun bunu yaparken de kendini inandırıcı kılabilmek için dürüst olmayan yol ve yöntemlere başvurmasındadır.⁹ Ona ‘sahtekâr’ sıfatının yüklenmesinin, onun ‘şarlatan’ olarak tanılanmasının nedeni de budur.

Bir bilimci de doğal olarak yeteneklerinden, becerilerinden ve bunları toplumun (insanlığın) hizmetine sunduğundan dolayı toplum nezdinde kabul görmek ve onurlandırılmak ister. Fakat bunun için bilimci, yetenek ve becerilerini her gün ve her yerde gösteriş için kullanmaz, yeteneklerinden dolayı çığırkanlık yapmaz. Eğer onurlandırılacaksa, -şarlatanın tersine- gerçek beceri ve yeteneklerinden dolayı onurlandırılmak ister. Aynı şekilde bilimci gösteriş düşkünü, yordakçı (popülist) ve kendini beğenmiş birisi değildir. O gerektiğinde Marie Curie gibi, doğru olduğuna kanaat getirdiği yolu dar kafalılığa düşmeden “uzlaşmaz” ve “büyük azimle” takip eder.¹⁰ Aksi takdirde bir bilimcinin yeniyi ortaya çıkarması nadiren mümkün olabilir. Bu nedenle bilimci aynı zamanda son derece mütevazı birisidir. Einstein’ın, yukarıda andığım Marie Curie’yi anmak için kaleme aldığı kısa yazısında, onun dürüstlüğünün yanında, “mutlak alçak gönüllü”¹¹ oluşuna işaret etmiş olması son derece önemlidir. Zira gerçeğin ne olduğunu araştırmak, her şeyden önce dürüst olmayı gerektirir. Fakat gerçeği araştırmak aynı zamanda başarısız olunabileceğini, yanılınabileceğini, aradığımız gerçeği başkalarının bulabileceğini baştan kabul etmekle, yani alçak gönüllülük ile mümkündür. Kışkırtılmış bir kişiliğin gerçeği araştırması ve gerçeğin bilgisine ulaşması mümkün değildir. Zira kışkırtılmış bir kişiliğe sahip birisinin gözleri hırstan çoktan kapanmıştır. Bu nedenle, gerçek bir bilimcinin kişiliği açısından dürüstlük ve alçak gönüllülük, birbirini tamamlayan ahlaki erdemlerdir. O halde, *mütevazı* olmak bilimcinin -şarlatan betimlemesinden kazandığımız- *üçüncü* olumlu özelliğidir. Bilimci, bu konuda da her ne ise, odur.

Şimdi *Pierer’in Evrensel Leksikonu*’nun önermiş olduğu tanım ile *Büyük Türkçe Sözlük*’ten yukarıda aktardığım ikinci tanımı beraber düşünelim. Bu, şarlatan kavramının Ortaçağda ilk oluşurken kazanmaya başladığı orijinal anlama geri götürecektir ve bilimciye dair onda saklı olan başka bir anlamı daha ortaya çıkarmaya yardımcı olacaktır. Anlatılan hikâyeye göre, İtalya’da *Spoletto* yakınlarında küçük bir yerleşim birimi olan *Cerreto* sakinleri beceri ve yeteneklerini yaygın olarak başkalarını aldatarak kişisel ün ve para elde etmek amacıyla kullanmış. Şarlatan anlamına gelen İtalyanca *ciarlatano* (*ciarlatana* f), *Cerreto* adından da esinlenerek boş laf kalabalığı yapmak anlamına gelen *ciarlare* fiiliden uyarlanmış. İtalyanca’da *ciarlatano* kelimesi dürüst olmayan yol ve yöntemle, araç ve gereçle hem ün hem de para elde etmek isteyenleri tanımlamaktadır. *Pierer’in Evrensel Leksikonu*’nun verdiği tanımda şarlatanın daha çok ilk özelliğine, yani ‘her türlü yol ve yöntemle, araç ve gereçle başvurarak kamuoyunun dikkatini üzerine çekip ün ve nam elde etmeye çalışan kişi’ anlamına vurgu yapılmaktadır. *Büyük Türkçe Sözlük*’ün vermiş olduğu tanımda ise, kavramın ‘her türlü yol ve yöntemle, araç ve gereçle başvurarak başkalarının cebinden para çekip, zengin olmaya çalışan kişi’ anlamına da dikkat çekilmektedir.

Her iki tanım da şarlatanı farklı açılardan bencil birisi olarak tasvir ediyor. *Pierer’in Evrensel Leksikonu*’nun tanımında şarlatan, duyguları bakımından benmerkezci olarak betimleniyor. Buna göre şarlatan

⁹ Aslında şarlatan bu yönelimiyle kamuoyunu aldatmayı başarıp dikkatleri üzerine çekebilse bile yaşayacağı tatmin duygusu onu tam olarak hiçbir şekilde tatmin etmeyecektir. Bir gereksinim olarak tanınma duygusu ve kabul görme isteği aslında yine tatmin olmamış olacak. En azından kendisi bunun bilincinde olan birisi olarak yaşayacak. Bunun ise şarlatanı sürekli daha da hırslandıracağı büyük bir olasılıktır.

¹⁰ A. Einstein, “Marie Curie in Memoriam” (“Marie Curie’nin Anısına”), age., s. 93.

¹¹ Einstein, “Marie Curie in Memoriam” (“Marie Curie’nin Anısına”), age., s. 93.

belli bir duygusunu tatmin edebilmek için bütün yol ve yöneme başvurmaya, her türlü araç ve gereci kullanmaya, gerekirse başkalarının hakkını gasp etmeye hazır bir kişidir. *Büyük Türkçe Sözlük*'ün tanımı ise, şarlatanı, toplumsal zenginliğin kullanılması bakımından bencil birisi olarak tanımlıyor. Sonuç itibariyle şarlatan her bakımdan bencil (benmerkezci) birisidir. Benmerkezci ya da bencil düşünmenin en temel özelliği, yansısız (*reflective*) ya da dolaylı olmamasıdır. Başka bir ifadeyle, bencil düşünme, doğrudan (dolaylısız), dar kafalı, her türlü eleştirel düşünümüne biçiminden uzak bir düşünme biçimidir. Bu bakımdan şarlatan eleştirel ve özeleştirel olmayan, hatta sıkça düşündüğü ve yaptığı/ettiği şeyin doğru mu, yoksa yanlış mı olduğunu tartmayı dahi ret eden bir kişidir.

Bu betimlemeden hareketle bilimcinin kim olduğuna dair iki karakter özelliğine daha ulaşmış oluyoruz. Bunlardan ilki, şarlatanın olumsuzlaması olarak bilimcinin kendisini toplumsal bir varlık olarak kavraması ile ilgilidir. Eğer şarlatan bilimcinin sahip olduğu kişiliğin tam tersini temsil eden bir kişiliğe sahip ise ve eğer şarlatanı tanımlayan özelliklerden birisi bencillik ise, o zaman, bunun yadsınması olarak bilimci, her şeyden önce bencil olmayan bir kişidir. Olumlu ifade edecek olursak; bilimci her insan gibi (şarlatan da dâhil olmak üzere) toplumsal olan, toplumsal bir varlık olduğunu bilen ve (şarlatandan farklı olarak) toplumsal sorumluluk duygusu ve düşüncesiyle davranan kişidir. Başka bir anlatımla bilimci, emeğinin, Karl Marx'ın deyimiyle, "genel emek" olduğunun bilincinde olan ve gerçek "genel emekçi" olarak toplumsal bilinç ve sorumluluk duygusuyla davranabilen kişidir.

Bu ne demektir? Şöyle betimliyor Marx bilimsel emeği: "Bütün bilimsel emek, genel emektir, bütün keşifler, bütün buluşlar. Genel emek, kısmen yaşayanlarla işbirliğini, kısmen eskilerin emeğinin kullanımını şart koşar."¹² Belki Marx'ın bu belirlemesine karşı, bunun bütün 'meslekler' için geçerli olduğu ileri sürülerek karşı çıkılabilir. Gerçekten de genel emek olmayan hiçbir emek türü yoktur. Fakat bilimcinin mesleği diğer mesleklerden farklı olarak gerçekten sadece toplumsal gereksinime yanıt vermeyi amaçlayan ve toplumsal gereksinime yanıt verebildiği oranda da varolabilen ve ilerleyebilen bir meslektir. Bir bilimci örneğin bir marangoz gibi 'şu masayı da kendime yapayım' ya da bir kasap gibi sattığı etten 'şu eti de kesip kendime ayırayım' diyebilecek durumda değildir. Onun araştırmaları, yaptığı deneyleri, bulunduğu gözlemleri, geliştirdiği hiçbir şey onun kendisine pay ayırmasına izin vermez. Onun yaptığı her şey, kaçınılmaz olarak genele (topluma) hizmet edebildiği oranda bir anlam ifade eder.

Bu özelliğiyle bilimci, bir filozofa ve sanatçıya benzer. Filozof'un yaptığı her şey de sadece ve sadece gerçeğe dair ise mevcut bilimsel bilginin ışığında gerçeğe uygun ise ve toplumsal bir gereksinime cevap verebiliyor ise bir anlam ifade eder. Aynı şekilde sanatçının ortaya koyduğu eser, her ne kadar güçlü bir fantezinin ürünü olmak zorunda olsa da, bilime, diyalektiğe (felsefeye) ve ahlaki bir değer olarak dürüstlüğü/doğruluğa uygun olduğu oranda güzeldir ve böylelikle bir sanat eseri olarak bilimin keşifleriyle ve felsefenin düşünceleriyle birlikte "yaşama içerik"¹³ ve anlam kazandırabilir.

Burada Einstein'ın Marie Curie'ye dair yapmış olduğu başka bir betimlemeyi hatırlatmak kuşkusuz yerinde olacaktır. Einstein'a göre -ki yirmi yıllık yakın bir dostluk sırasında yapılan gözlem sonucu ifade edilen bir kanıdır bu-, Marie Curie kendisini "toplumun hizmetçisi" ("servant of society") olarak görürdü. Tabii burada "toplum" ile kastedilen insanlıktır. O halde, bilimci, toplumsal konumu gereği son derece bilinçli olarak toplumsal sorumluluk duygusu ve düşüncesiyle davranan kişidir. Bu da bilimcinin şarlatanı yadsıyan *dördüncü* özelliğidir. Bu konuda da bilimci, her ne ise, odur.

¹² K. Marx, *Das Kapital*, c. 3, Marx-Engels-Werke (Marx-Engels-Eserleri), c. 25 içinde, Dietz Verlag, Berlin, 1975, s. 114.

¹³ A. Einstein, "The Goal of Human Existence", age., s. 124.

Konumuz bağlamında bilimciyi şarlatanı tam olarak ayırt edebilmek için bu iki kişiliği birbirine zıt kılan iki özelliğe daha işaret etmemiz gerekiyor. Bunlardan ilki, şarlatanın ve bilimcinin yaşam tarzlarını belirleyen temel ilkeyle ilgilidir. Bu iki zıt kişilik arasındaki ayırt edici diğer özellik, bunların motiflerini, amaçlarını ve araçlarını sergileme biçimiyle ilgilidir.

Yukarıda hem şarlatanın hem de bilimcinin son derece yetenekli ve becerikli kişiler olduğuna işaret etmiştim. Şarlatan gerçeğin ne olduğunu bilebilir. Tam olarak bilmese bile tahmin edebilir. Hiçbir şey bilmiyorsa, en azından onun nerede aranması gerektiğine ilişkin bir önsezisi vardır. Gerçeğin hangi araç ve gereçlerle aranması gerektiği konusunda muhakkak bir fikri vardır. Buna karşın şarlatanın gerçeği arama diye bir kaygısı olmaz. O, gerçeğin ne olduğu sorusuna en fazla bu kendisi için hızlı kişisel ün ya da kazanç sağlayacaksa ilgi duyabilir. Bu nedenle şarlatanın gerçek ya da hakikat ile kurduğu ilişki sadece kişisel çıkarı gözetilen araçsaldır. Bunun dışında şarlatan gerçeği andıran ya da gerçek süsü verilmiş bilgiyi gerçek bilgiymiş gibi sunup pazarlayarak hem kamuoyunun dikkatini üzerine çekmeye hem de pazarladığı şeyden kişisel kazanç elde etmeye çalışır. Bu bakımdan şarlatanın diğer insanlarla kurduğu ilişki de sadece çıkar ilkesine dayalıdır. Yani şarlatan, bilimcinin yukarıda belirtilen özelliklerinden en başta birinci, ikinci ve beşincisine ters düşer. Bunlar bilimin ve bilimcinin gerçeği aramak ve böylelikle toplumun gereksinimlerinin karşılanmasına yardımcı olmak üzere varıldığını gösteren ilkeleridir. Diğer bir deyişle şarlatan, zekâsını ve bilgisini, yetenek ve becerisini kendi kişisel istek ve çıkarları için kötüye kullanır. Başkalarını, dürüst olmayan kendi kişisel emelleri için kullanır. Bu nedenle şarlatan ahlaki bakımdan ilkesel olarak *kötüdür*. Onun yaşamına anlam veren şey budur: *kötülük*. Eğer şarlatanın yaptıkları ve ettikleri iyi sonuçlara vesile olursa, bu hiçbir şekilde bilinçli istenen ya da arzulan bir sonuç değildir. Tersine, bu, kesinlikle kazaradır. Bilimci şarlatanın tam zıddı bir kişi olduğu için, tahmin edilebileceği gibi, kötü birisi olamaz. Şarlatanın tersine, bilimci, ahlaki bakımdan ilkesel olarak iyidir; iyi olmak, ahlaken onun yaşamına anlam bir erdemdir. Bu nedenle o, zekâ ve bilgisini, beceri ve yeteneklerini kesinlikle bilinçli olarak kötüye kullanmaz. Platon'dan öğrendiğimize göre düşünsel kaynağı Sokrates olan fakat halk arasında yaygın 'iyiden kötülük gelmez' özdeyişi en başta bilimci bağlamında bir anlam ve geçerlilik kazanmaktadır. O halde, bilimci, ahlaki kişilik olarak iyi olmaktan başka bir şey olamaz. Bu da bilimcinin şarlatanı yadsıyan *beşinci* özelliğidir. Bilimci, bu konuda da her ne ise, odur.

Yukarıda şarlatanın ve bilimcinin birbirine tamamıyla zıt açıkça beş karakter özelliğine işaret edildi. Daha doğrusu şarlatana ilişkin yapılan temel bir belirlemenin çözümlemesi sonucu, onun tanımında onun karşıtı olan bilimciye dair saklı olan beş temel özellik ortaya çıkarıldı. Şarlatan, *sahtekârdır*, düşünce ve davranışlarında karar verirken *kurnazlık* ilkesinden hareket eder, gerçeği çarpıtır, her bakımdan *bencildir* ve sonuç olarak şarlatan bunlardan dolayı ahlaki kişilik olarak KÖTÜdür. Bunun karşısında bilimci her şeyden önce *dürüştür*. Onun sahtekârlıkla olumlu anlamda herhangi bir ilişkisinin olması mümkün değildir. Bu en başta onun zihniyetinden ve gerçeği araştırma ve gerçeğin bilgisine ulaşma çabasından kaynaklanmaktadır. Bilimcinin gerçeği arıyor ve araştırıyor olması, gerçeğin bilgisine ulaşmaya çalışması, düşünce ve davranışlarında onu, karar verirken, kaçınılmaz olarak aklın ilkelerine göre davranmaya iter. Ya da aklın ilkelerine göre davranmak gerektiğine dair bir kaniya/hükme ulaşmak, bilimciyi gerçeğin bilgisine ulaşmak için çabalamaya iter. Bundan dolayı bilimci ilkesel olarak *akıllıdır*. Yaptığı araştırma ve incelemelerini, kişisel ün ve zenginliği için değil, topluma (insanlığa) hizmet etmek amacıyla yapar. Eğer bilimci üne kavuşacaksa, toplum nezdinde kabul göreceksa, onun hayatına anlam veren amacını gerçekleştirbildiği oranda kabul görmek ister. Bu nedenle bilimci, her düşünsel ve pratik davranışında *toplumsal sorumluluk* ilkesinden hareket eder. Sonuç olarak: bütün bunlardan dolayı bilimci ahlaki kişilik olarak İYİdir. Bu özelliklerinden dolayı gerçek bir bilimci bütün düşünce ve davranışlarında, edim ve ereklelerinde, seçmiş olduğu araçlarında ve bunları kullanım biçiminde ilkesel olarak hep *açık* ve *şeffaftır*. Bilimci olsun ya da olmasın, bilimci, diğer insanlarla kurduğu ilişkilerde ilkesel

olarak *samimidir*. Etrafındaki bütün ilişkilerinin dürüstlük ve şeffaflık ilkesine göre şekillenmesine özellikle özen gösterir. Kısacası bilimci, her zaman, her yerde ve her bağlamda hep her ne ise, odur.

Peki şarlatan? Şarlatan düşünce ve davranışlarında, edim ve ereklerinde açık olabilir mi? Kesinlikle hayır. Şarlatan asla açık olamaz. O, kurmuş olduğu ilişkilerinde dürüst ve samimi olmadığını açıkça söyleyebilir mi? Aklın ilkelerine göre değil, fakat kurnazlık ve düzenbazlık ilkesinden hareket ettiğini ve böylelikle herkesi gerçek motifleri konusunda aldatmaya çalıştığını açıkça beyan edebilir mi? Bir şarlatan asıl amacının insanlığa hizmet etmek olmadığını, tersine, sadece ve sadece kendi ünü ve kişisel zenginliği ile ilgili olduğunu açıkça teslim edebilir mi? Bir şarlatan, ortaya attığı bilgi iddiasının gerçeğe uygun olmadığını herkesin önünde açıkça söyleyebilir mi? Elbette hayır. Şarlatan, bütün davranışlarında kurnazlık ilkesini temel alır; yaptığı her iş, bilimsel ve felsefi ilkeler açısından, toplumun ve insanlığın çıkarları açısından irrasyoneldir, akıldışıdır. Fakat o, kabul görebilmek için, aklın ilkelerine dayandığını ileri sürmek zorundadır. Şarlatan, gerçeği araştırmaz, fakat yalan ve dolanını asıl gerçekmiş gibi göstermeye çalışır. Yoksa, gerçek diye yutturmaya çalıştığını, kazanç amaçlı pazarlayamaz. Şarlatan bütün yaptıkları ve ettiklerinde hep kişisel ün ve zenginliğini amaç edinir, fakat bunu toplumun yararınaymış gibi göstermeye çalışır. Şarlatan görünüşte dürüsttür, aslında yalancı ve dolandırıcıdır. Zihniyeti kötüdür, fakat herkesi, kendisinin “tanrının en iyi kulu” olduğu konusunda ikna etmeye çalışır. Yani şarlatan hep asıl düşündüğünün ve istediğinin, yaptığının ve ettiğinin tam tersini düşünüyormuş ve istiyormuş, yapıyormuş ve ediyormuş gibi yapar. Kısacası, bir şarlatan, yanlış bir hayat yaşar, hep görünüşte olduğunun tersidir ya da başka bir deyişle hep asıl olduğunun tersiymiş gibi görünmek zorundadır. O halde, şarlatan, motifleri, amaçları ve amaçlarını gerçekleştirmek için kullandığı araçları konusunda ilkesel olarak *kapalı* ve *karanlıktır*.

2. Onur Hamzaoğlu Kavramsal/Kuramsal Açından Bir Şarlatan mıdır?

Şimdi yukarıda şarlatanlık ve bilimsellik kavramlarına dair sunduğumuz belirleme ve çözümlemenin ışığında Onur Hamzaoğlu'nun bu tablonun nereye konması gerektiği sorusuna dönebiliriz. Bu soruya yanıt az çok doyurucu bir yanıt verebilmek için, Pınar Ögüç'ün Onur Hamzaoğlu'na yönelik yapılan suçlama hakkında kendisiyle yaptığı yukarıda andığım röportajda, bir bilim kurumu olarak üniversitelere ilişkin değerlendirmelerini de içeren açıklamasına yakından bakmak gerekmektedir. Şöyle diyor Onur Hamzaoğlu kendi bilimci kimliğine yönelik saldırıyı değerlendirirken:

“Benim üzerimden herkese verilmek istenen mesaj şu: Etliye sütlüye karışmayacaksınız. Bunu hükümet ve üniversite ilişkileri çerçevesinde değerlendirmek lazım. Üniversitede bile farklı sese tahammülün olmadığı bir dönemdeyiz. Bırakın eleştirel görüşü, ampirik, doğrudan sayısal verilere bağlı çalışmalar bile reddedilebiliyor. Anne sütü, bebek kakaları ve havaya dair verdiğimiz rakamlar benim özel laboratuarımdan değil. Kamunun, uluslararası standartlardaki iki ayrı laboratuvarının sonuçları. Ben gerçeğin üzerindeki örtünün kaldırılmasına aracıyım sadece.”¹⁴

Şimdi bu pasajın bazı cümlelerine yakından bakıp tartışmamız açısından bir bağlama oturtmaya çalışalım. Onur Hamzaoğlu “Benim üzerimden herkese verilmek istenen mesaj şu: Etliye sütlüye karışmayacaksınız” derken aslında kendisinin toplumsal sorumluluk bilinci ile davranan bir bilimci olarak davrandığını ve kendisine yapılan şarlatanlık suçlamasıyla sindirilip bundan vazgeçirilmek istendiğini belirtiyor. Fakat aynı şekilde toplumsal sorumluluk bilinci taşıyan bir bilimci olarak kendisine yapılanların başkalarını da caydırmak amacıyla

¹⁴ Radikal gazetesinden Pınar Ögüç'ün Onur Hamzaoğlu ile yaptığı röportajın tamamı için bkz: <http://www.radikal.com.tr/Radikal.aspx?aType=RadikalYazar&ArticleID=1063014&Date=12.09.2011&CategoryID=97>.

kullanılmak istendiğine işaret ediyor. O halde, Onur Hamzaoğlu bilimciyi (elbette bir halk sağlıkçısı olarak kendisini de) her şeyden önce toplumsal sorumluluk bilinciyle davranması gereken birisi olarak tanımlıyor. Hamzaoğlu'nun bu tanımı, yukarıda sergilediğimiz şarlatanın ilkesel olarak bencil (benmerkezci) olduğu ilkesine aykırıdır. Bu açıdan, bilimin, örneğin Max Weber'in iddia ettiği gibi "değer yargısız" ("wertfrei") ya da diğer bir deyişle 'değer yargısından arındırılmış' olması mümkün değildir. Bu, nesnellik adına talep edilse bile. Tam tersine, örneğin Agnieszka Lekka-Kowalik'in ortaya koyduğu gibi, bilimlerin ve bilimcinin toplumsal sorumluluğunu yerine getirebilmesi için bilimin kaçınılmaz olarak "değer yüklü" ("value ladenness") baştan kabul etmesi gerekmektedir. Lekka-Kowalik'e göre, Max Weber'in yaptığı gibi:

"Bilimin rasyonalitesini araçsal rasyonaliteye indirgemek, bilimcileri, ödeyebilenler tarafından 'kiralananabilir zihinler'e indirgeme sonucuna götürür; ve bu onları 'makinaya benzer' yaratıklara indirgeme sonucuna vardırıır –ki bu onları, eylemlerinin ahlaken kabul edilebilir olup olmadığını sorgulamadan araçsal rasyonalitenin zorunlu olarak işaret ettiği araçlara göre davranmaları demektir."¹⁵

Ne var ki:

"araştırma sonuçlarının bilgi edinmek (cognitive) ile ilgili sorumluluğunu üstlenen, fakat kişilerin ve toplumların iyiliği için çalışma yükümlülüğünü gözardı eden bilimciler, büyük bilimciler değildir, çünkü onlar aslında bilimin özünü gözardı etmektedirler."¹⁶

O halde, Onur Hamzaoğlu, çağdaş bilim kuramcılarının ve bilim etikçilerinin Weberci bilim etiğine karşı günümüz için yeniden tanımladıkları son derece güncel bir bilim etiğinin ilkelerini temel almaktadır ve karar verip davranmaktadır. Aslında bu bile tek başına Onur Hamzaoğlu'nun şarlatan olarak tanımlanmasının büyük bir suç olduğunu göstermeye yeter.

Onur Hamzaoğlu kendisine karşı yapılan suçlamanın yarattığı ortamı betimlerken de kendisini eleştirel bir bilimci olarak tanımlıyor: "Üniversitede bile farklı sese tahammülün olmadığı bir dönemdeyiz. Bırakın eleştirel görüşü, ampirik, doğrudan sayısal verilere bağlı çalışmalar bile reddedilebiliyor." Onur Hamzaoğlu bu sözleriyle, birer bilim yuvası olması gereken üniversitelerin hoşgörüsü ve eleştirel bilinçten yoksun olduğuna işaret ediyor. Dolayısıyla bilimcinin ancak ve ancak eleştirel olabildiği oranda bir bilimci olma kistasını yerine getirebileceğini belirtiyor, ki bu, onun, yukarıda sergilediği gibi ilkesel olarak pozitivist olmak zorunda olan herhangi bir şarlatandan düşünsel olarak ne kadar uzak olduğunu gösteriyor. Gözlemine şu sözlerle devam ediyor Onur Hamzaoğlu: "Anne sütü, bebek kakaları ve havaya dair verdiğimiz rakamlar benim özel laboratuvarımdan değil. Kamunun, uluslararası standartlardaki iki ayrı laboratuvarının sonuçları. Ben gerçeğin üzerindeki örtünün kaldırılmasına aracıyım sadece." Onur Hamzaoğlu yukarıda aktardığım pasajın bu bölümünde iki şeye birden işaret ediyor. Bir; yapmış olduğu açıklamalarda kullanmış olduğu empirik bilginin laboratuvarlarda yapılan analizlerden elde edildiğini belirtiyor. Hamzaoğlu böylelikle açıklık ve şeffaflık ilkesinden hareketle bilgi kaynağını açıkça belirtmiş oluyor. Şimdiye kadar hiçbir şarlatanın bilgi kaynaklarını açıkça ortaya koyduğu görülmemiştir. İki; Onur Hamzaoğlu'nun bu belirlemesinde yapmış olduğu ikinci açıklama, onun şarlatan mı olduğu yoksa bilimci mi olarak tanımlanması gerektiği konusunda bir kaniya

¹⁵ A. Lekka-Kowalik, "Why Science cannot be Value-Free: Understanding the Rationality and Responsibility of Science", *Sci Eng Ethics*, no 2010 (16) içinde, s. 38. Ayrıca bkz.: A. Forssén, E. Meland, I. Hetlevik ve R. Strand: "Bilimsel pratiğin değer yüklü olduğunu, emin olmadığını, ucunun açık olduğunu ve karmaşık bağlamlar içinde bulunduğunu kabul etmek, bilimsel sorumluluk üzerine yeniden düşünmeye zorlamaktadır." ("Rethinking scientific responsibility", *Journal of Medical Ethics*, no 2011 (37) içinde, s. 299.

¹⁶ A. Lekka-Kowalik, "Why Science cannot be Value-Free: Understanding the Rationality and Responsibility of Science", *Sci Eng Ethics*, no 2010 (16) içinde, s. 41.

varmak için en az birinci açıklama kadar önemlidir. Hamzaoğlu, “Ben gerçeğin üzerindeki örtünün kaldırılmasına aracıyım sadece” diyor. Böylelikle Hamzaoğlu bir bilimci olarak hem gerçeği aradığını hem de Dilovası somut durumunda bir bilimci olarak yapmış olduğu araştırmayla gerçeğin üzerinde hüküm süren “sis perdesini” araladığını söylüyor. Onur Hamzaoğlu’nun Radikal gazetesinde yayınlanan bu sözleri, kendisini bir şarlatan değil, bilimin amacına ve bilimsel etiğin ilkelerini son derece sadık bir bilimci olarak tanımlanması gerektiğini gösteriyor.

Onur Hamzaoğlu’na yönelik şarlatanlık suçlamasının gerçeği ne oranda yansıttığını bu bağlamda görebilmek için son olarak yukarıda aktardığım açıklamasının ikinci bölümüne göz atmamız gerekiyor:

“Artık sizden beklenen, katma değer yaratan araştırmalar. Teknoparklarda şirket kuracaksınız, patent çalışmaları yapacaksınız. Benim çalıştığım alan bir sorun tanımlıyor. Ve her aşaması para. Daha pahalı hammadde; para; teknoloji yenilecek, para; arıtma sistemi kurulacak, para... Üniversitenin ürettiği araçlar sermayeye yeni bir getiri sağlamayacaksa kabul edilmiyor. Halk sağlığı söz konusu olsa da...”

Hamzaoğlu’nun bu sözlerinden sonra yukarıda şarlatanın kim olduğuna dair aktardığım sözleri hatırlayalım. Yukarıdaki tanımda şarlatan, kendi beceri ve yeteneklerini kendi kişisel zenginliğini artırmak amacıyla kullanan kişi olarak betimlenmişti. Onur Hamzaoğlu bu sözlerinde, bırakalım beceri ve yeteneklerini para kazanmak için kullanmayı, tam tersine, bugünkü üniversitelerin örgütleniş biçiminin bilimcileri, beceri ve yeteneklerini para kazanmak ve sermayeye kar ettirmek için kullanmaları konusunda cesaretlendirdiğini ileri sürüyor. Bu, birer bilim yuvası olmakla yükümlü olan üniversiteler için son derece kaygı verici öngörülerini içinde barındırmaktadır.

III. Onur Hamzaoğlu Bilimsel Yöntem ve Araçlar Bakımından Bir Şarlatan mıdır?

12

Yukarıda Onur Hamzaoğlu’nun şarlatan olarak suçlanmasının gerçeğe uygunluğunu en az iki açıdan, edinmiş olduğu bilgiye karşı davranışı ve bilimcinin (bilimin) neliği açısından ele alıp inceledim. Her iki bağlamda da ulaştığımız sonuç ortadadır: Onur Hamzaoğlu’nu şarlatanlıkla itham etmek, aslında bir kurum olarak bilime karşı işlenmiş bir suçtur. Yazının bu bölümünde Onur Hamzaoğlu’nun bilgi edinirken başvurmuş olduğu yöntem ve kullanmış olduğu araçlar bakımından şarlatan olarak nitelendirilmesinin gerçeğe uygun olup olmadığına bakacağım. Burada karar vermek için başvuracağım kıstas, bilgi edinim sürecinde başvurulan yöntem ve kullanılan araçlar bakımından açıklık.

Şimdiye kadar şarlatana ve bilimciye dair söylediklerimizi bu bölümün konusu açısından derleyecek olursak: şarlatan düşünce ve davranışlarında hep olduğunun tersi olmak, ilişkilerinde ve açıklamalarında gerçek motif ve amacını saklamak zorundadır. Buna karşın şarlatan ilişkilerinde herkes gibi inandırıcı görünmek için büyük çaba harcar. Fakat gerçek motif ve amaçlarında dürüst ve samimi olanlardan farklı olarak şarlatan, inandırıcı olabilmek için hikâyeler uydurmak, destanlar dizmek, mitoslar yaratmak zorundadır. Şarlatan bu bakımdan “din adamı” olarak adlandırılanlara benzer. Bir kurum olarak dinin kaygısı “ezeli-ebedi” gerçeklerin varlığını kanıtlamak ve bunları muhafaza etmektir. Şarlatan da uydurduğu hikâyeleri, dizdiği destanları ve yarattığı mitosları gerekçelendirebilmek için farklı biçimlerde “doğüstü güçlere” atıfta bulunmak, hatta kendi güçlerini doğüstü güçmüş gibi göstermeye çalışmak, anlattığı hikâyeleri ezeli-ebedi gerçeklermiş gibi lanse etmek zorundadır. O, hikâyelerine ancak bu şekilde inandırıcılık kazandırabilir.

Ne var ki felsefe ve bilimlerin tarihinin gösterdiği gibi, “gerçek”, biriken deneyimimiz, artan bilgimiz, değişen bakış açımıza göre değişmektedir. Bu nedenle “gerçek” ancak tarihsel olabilir. Bilimci ve giderek bilimsel düşünen herkes en başta bunun bilincinde olmak zorundadır. “Bilimci”, Bernal’in belirttiği gibi, “kabul

edilmiş gerçekleri bilinçli olarak her zaman değiştirmeye çalışır”.¹⁷ Başka bir deyişle bilimci, mesleği gereği hep eleştirel olmak zorundadır. Bu onun için aynı zamanda yaşam biçimidir de. O ancak bu şekilde hangi gerçeklerin hala geçerli ve hangilerinin artık tarihsel geçerliliğini yitirdiğini bilebilir. Bilimci bu bakımdan da açıktır. Onun gerçeklerini ortaya koymak ve inanılır kılmak için hikâyeler uydurmaya, destanlar dizmeye ve mitoslar yaratmaya gereksinimi yoktur. Bilimci ahlaki kişiliği ve sosyal ilişkilerinde olduğu gibi gerçekleri araştırmak ve ortaya koymak için başvurduğu yöntem ve araçları konusunda da açıktır.

Peki, nedir bilimcinin gerçeğin bilgisine ulaşmak için başvurdu yöntem, araç ve gereçler? Bunları, Onur Hamzaoğlu'nun başvurduğu bilim yöntemi bakımından şarlatan olarak tanımlanıp tanımlanamayacağını gözden geçirmek amacıyla sergilemek gerekmektedir. Zira bir bilimci (şarlatanın tam tersi olarak), gerçeğe uygun olduğunu düşündüğü bilginin kaynağını ve elde edilişi için başvurulan yöntemi konusunda son derece açık olmak zorundadır –ki gerekirse test etmek isteyen herkes, bilginin gerçeğe uygun olup olmadığını test edebilsin.

J. D. Bernal, *Science in History (Tarihte Bilim)* adlı klasik eserinde bilimin ne olduğu konusunda kaba tanımlar yapmaktan kaçınmak koşulu ile onu kurumlaşmış toplumsal bir olgu (“social fact”) olarak tanımlıyor. Bu kurum veya toplumsal olgu her şeyden önce birçok farklı insanın bir araya gelmesiyle oluşmaktadır. Bernal'e göre söz konusu insanlar arasında belli bir işi yapmak ve belli bir görevi yerine getirmek için gerekli bir örgütlülük ilişkisi vardır. İşte bu örgütlülük, bilimin bir kurum (toplumsal olgu) olarak kurulmasını sağlar. Bilimsel yöntem ve kullanılan bilimsel araçlar, bütünü oluşturan teker teker olgulardan (tarih boyunca edinilen deneyimler sonucu) kazanılmış soyutlamalardır. Bu nedenle, gerçeğin bilgisine (şeylerin ve insanın özüne dair bilgiye) ulaşmak için başvurulan yöntem, olmuş bitmiş bir şey değildir ve bunun tek bir mutlak yolu ve yöntemi de yoktur. Tersine, bilimsel yöntem ve araçlar, bitmez tükenmez gelişim ve değişime tabidir: “Bilimin yöntemi sabit bir şey değil, büyüyen bir süreçtir” ve bilim tarihi aynı zamanda “birçok yeni yöntemin gelişim” tarihidir de.¹⁸ Buna karşın bilimsel yöntemin bazı ilkesel yapı taşlarına, kullandığı tekniklere ve araçlarına işaret edebiliriz. Bunların bazıları kuramsal (“mental”) ve bazıları pratiktir (“manuel”). Şimdi bunlara teker teker bakalım.

Bernal, anlam bakımından biri geniş diğer dar olmak üzere iki farklı “bilimsel yöntem” kavramıyla çalışıyor. Bir taraftan geniş kavram altında (“method of science”) bilimlerin kullanmış olduğu bütün yöntem, araç ve gereçleri, kullandığı teknikleri ve dili, edim ve ereklere (taktik ve strateji) topluyor. Diğer taraftan dar kavram altında sadece “gözlem” (“observation”) ve “deney” (“experiment”) kavramlarını tartışıyor. Burada konumuz bakımından kavramın dar anlamının temel unsurları olan “gözlem” ve “deney” kavramlarına yakından bakmamız daha anlamlı olacaktır. Fakat tartışmamızın sonunda bilimsel yöntem kavramının geniş anlamına ve bu yöntemi oluşturan bütün unsurlara ilişkin de genel bir kanı kendiliğinden oluşacaktır.

Bernal'a göre bilimlerin kullandığı kuramsal ve pratik bütün araç ve gereçlerde olduğu gibi “gözlem”, günlük hayattan zamanla kazanılmış *yöntemsel* bir araçtır. Günlük hayatımızda da çoğu kez önce bir şeyi yaparız ve sonra olup olmadığına bakarız. Kısacası herkes günlük hayatında şu veya bu şekilde sayısız gözlemde bulunur. Fakat bilimler açısından sorun sadece gözlemde bulunmak değildir. Bilimsel gözlem açısından mesele aynı zamanda neyin nasıl gözlemlendiğidir. Bu bakımdan bilimsel gözlem günlük rastlantısal gözlemlerden ayrılır. Bernal tam olarak şöyle diyor: “Şimdi, bilimci olsun olmasın, herkes gözlemde bulunur; fakat önemli olan şey, neyin gözleneceği ve gözlenenin nasıl gözleneceğidir.”¹⁹ Neyin nasıl gözleneceği genellikle önceden

¹⁷ J. D. Bernal, age., c. 1, s. 43.

¹⁸ Bernal, age., c. 1, s. 35.

¹⁹ Bernal, age., c. 1, s. 36.

planlanmadan ve planlanamadan işleyen günlük hayatın sorusu değildir. Bilimci gözlemlerinde bilinçli olarak araştırdığı bir soruna yanıtlar arar. Bu bakımdan onun gözlemleri rastlantısal değildir/olamaz. “Bilimci, mümkün olduğu kadar kendi duygu ve düşüncelerinden bağımsız şeyleri ve ilişkileri keşfetmek için gözler.”²⁰ Bu hedefli ve bilinçli gözlemciliğiyle modern bilimler, Francis Bacon’un modern gözlem kuramını temellendirmesinden beri, daha çok doğal ve toplumsal olguların kendisini göstermesi üzerinden rastlantısal işleyen Eskiçağ bilimlerinden de ayrılır.

Modern bilimlerin bilimsel bilgiye ulaşmak için vazgeçilmez yöntemsel araçlarından ikincisi olan şeyin ne olduğuna bakabilmek için, Bernal’in “iki teknik” dediği birbirini tamamlayan “sınıflandırma” ve “ölçme” tekniklerinin bilimde ne anlama geldiğine bakmamız gerekiyor. Birer bilimsel araştırma *teknik*i olarak sınıflandırma ve ölçme çok eskiden beri kullanılan tekniklerdir. Fakat modern ya da Bernal’in başka bir deyişle “bilinçli bilim”²¹ ile sınıflandırma ve ölçme (ki bu tartmayı da içermektedir) son derece özel bir anlam almışlardır. Bernal’e göre sınıflandırma, yeni olgu gruplarının anlaşılması için atılması gereken yöntemsel adımların *ilk* aşamasını oluşturur. Dolayısıyla yeni olgu gruplarının olgularla herhangi bir şey yapılmazdan önce onların özelliklerine göre bir araya konması gerekmektedir. Bu bakımdan “[ö]lçmek, bu düzene koyuşun bir adım ileri aşamasıdır.”²² Zira saymak (ve buna ölçmeyi ve tartmayı da ekleyebiliriz) aslında bir “koleksiyonu bir başka koleksiyon karşısında düzene koymaktır.”²³ Düzene koymak, yukarıda işaret edildiği gibi, ölçmenin bir biçimi ve sonucudur ve bununla birlikte bilimin “aktif yanı” denilen “deney” (“experiment”) boyutuyla karşı karşıya kalırız.

Bernal’e göre bir deney, bir muhakeme ve ölçme tekniği olarak eskiden beri bir bilimsel araştırma yönteminin bir parçasıdır. Fakat modern bilimsel yöntemin gelişmesiyle birlikte çok daha büyük çaplı olan deneyleri küçük çaplı ölçülerde yapma olanağı yakalanmıştır. “Bu küçük çaplı deney modeli, modern bilimin temel özelliğidir.”²⁴ İncelemekte olduğumuz konu açısından, yani Onur Hamzaoğlu’na yönelik yapılan suçlamanın ciddiye alınır herhangi bir temelini olup olmadığına dair incelememiz açısından burada sergilediğimiz çok daha fazla ve çok daha zengin olan bilimsel araştırma yönteminin bir boyutuna daha işaret etmek istiyorum. Bu, bilimin, dilimizde de çok kullanılan fakat genellikle ne anlama geldiği üzerine pek az düşünülen deneyin başka bir boyutuyla, pek ilişkilendirilmeyen bilim ile felsefe ve mantığın ne kadar yakın olduğunu gösteren yanıyla ilgilidir. Bernal’e göre bu, deneyin teorik boyutu, ölçme ile mümkün olan ve gözlemin ikinci aşamasını kendisine konu edinmektedir. Söz konusu teorik boyut, deneyin analiz (çözümleme) ve sentez (bütünleştirme) boyutu üzerinedir. Bernal’in işaret ettiği gibi, bu, bir deneyde bütünü parçalarına ayırma ve parçaların yeniden bir bütüne dönüştürülmesine ilişkindir. Bu ise ancak güçlü bir felsefe ve mantıksal arka ya da alt plan ile yapılabilecek bir şeydir. Ne var ki burada söz konusu olan mantık, elbette diyalektik mantıktır.

Şimdi, J. D. Bernal’den hareketle aktardıklarımızın ışığında Onur Hamzaoğlu’nun ileri sürmüş olduğu bilgi iddiasının geçerli olup olmadığına dair bilginin elde edilmiş sürecinde başvurduğu yöntem ve araçlar konusunda açık olup olmadığına bakarak karar verebiliriz. Onur Hamzaoğlu Dilovasına ilişkin yapacağı araştırmanın yöntem ve araçları konusunda son derece açık olduğunu, araştırmaya ilişkin Kocaeli Üniversitesi’nin gerekli akademik kurumları nezdinde yapmış olduğu başvuruda ortaya koymuştur ve söz konusu akademik kurumlar başvuruyu bilimsel bir araştırma olarak kabul etmiştir. Zira Onur Hamzaoğlu

²⁰ Bernal, age., c. 1, s. 36.

²¹ Bernal, age., c. 1, s. 36.

²² Bernal, age., c. 1, s. 36.

²³ Bernal, age., c. 1, s. 36.

²⁴ Bernal, age., c. 1, s. 37.

orada yapacağı empirik araştırma sırasında uygulayacağı yöntem, başvuracağı teknik ve kullanacağı kaynaklar ve araçlar konusunda son derece açık davranmıştır. Bu nedenle, yukarıda gösterildiği gibi, Hamzaoğlu, ilkesel olarak kapalı ve karanlık olan şarlatanın tersine son derece açık davranmıştır ve araştırma projesi için gerekli açıklamalarda bulunmuştur. O halde, Onur Hamzaoğlu, *Kocaeli Üniversitesi Proje Destek Formu*'nda sergilediği gibi, araştırmanın bilimsel olabilmesi için gerekli olan gözlem, deney, sınıflandırma ve ölçme konusunda da son derece açık ve şeffaftır, şarlatan gibi kapalı ve karanlık değildir.

IV. Sonuç

Sonuç olarak belirtecek olursak; Onur Hamzaoğlu (birincisi), yukarıda anılan, felsefecilerden oluşan bağımsız komisyon üyelerinin de nedenleriyle ortaya koyduğu gibi, bilim ettiği bakımından şarlatan olarak suçlanamaz. Onur Hamzaoğlu, kamuoyu nezdinde yaptığı açıklamalarıyla toplumsal sorumluluk bilincine sahip bir bilimcinin yapması gerektiğini yapmıştır. Yazının ikinci bölümünde şarlatan (şarlatanlık) kavramının anlam bakımından değişik içermeleri açığa çıkarılmış ve bunlardan bilim, bilimci ve bilimsellik kavramlarına dair bazı sonuçlar çıkarılmıştır. Elde edilen bu verilerin ışığında Onur Hamzaoğlu'nun şarlatan olamayacağı gerekçeleriyle ortaya konmuştur. Üçüncü ve son bölümde Onur Hamzaoğlu'nun 2004 yılından beri Dilovası üzerine yaptığı araştırmalarında başvurduğu yöntem, kullandığı araç ve teknik konusunda son derece açık olduğu saptanmış ve bundan dolayı da şarlatan olamayacağı ileri sürülmüştür. Peki, o halde, eğer, bu araştırmanın sonucu olarak ortaya çıktığı gibi, Onur Hamzaoğlu şarlatanlıkla suçlanamayacaksa, onu şarlatanlıkla suçlayanlar nedir, kimdir; vicdanlarında neyin suçunu taşıyorlar, onu, hak etmediği halde şarlatanlıkla suçladıkları için, tabii eğer vicdan denilen bir iç muhakeme mercileri var ise/kaldı ise!